

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ПРОГРАМА
КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
з нормативних та вибіркового навчальних дисциплін професійної підготовки
для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
за освітньо-професійною програмою Середня освіта (Історія та правознавство)
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

2022-2023 навчальний рік

Розробники програми:

Адамовський В.І., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін.

Опря І.А., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії.

Ухвалено на засіданні кафедри археології, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін

Протокол № 13 від 22 грудня 2022 року

Завідувач кафедри О.М. Федьков

Затверджено радою з науково-методичної роботи і забезпечення якості вищої освіти історичного факультету

Протокол № 12 від 23 грудня 2022 року

Голова ради В.С. Степанков

Затверджено вченою радою історичного факультету

Протокол № 10 від 23 грудня 2022 року

Декан факультету А.Л. Глушковецький

ПОГОДЖЕНО

Керівник

групи забезпечення освітньої програми

В.І. Адамовський

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Атестація здобувачів вищої освіти спеціальності проводиться у відповідності до Закону України «Про вищу освіту», освітньо-професійної програми «Історія на правознавство» та навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти денної форми навчання за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія). Забезпечення атестації здобувачів вищої освіти здійснюється згідно з Положенням про порядок створення та організацію роботи екзаменаційної комісії в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (нова редакція).

У відповідності до освітньо-професійної програми «Історія та правознавство» та навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія), затвердженого рішенням Вченої ради Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, формою атестації здобувачів вищої освіти є комплексний екзамен. Він передбачає оцінювання результатів навчання, визначених галузевим стандартом вищої освіти та освітньо-професійною програмою.

До структури атестаційного екзамену входить оцінювання компетентностей з навчальних дисциплін професійної підготовки: методика викладання історії, історія України, методика правового виховання, новітня історія країн Європи і Америки, новітня історія країн Азії і Африки, основи теорії держави та права, конституційне право України, основи цивільного права.

Метою проведення кваліфікаційного екзамену є перевірка результатів навчання, набутих професійних знань та навичок у практичній діяльності здобувачів вищої освіти.

Для проведення атестації здобувачів освітнього рівня «Бакалавр» ОПП «Історія та правознавство» спеціальності 014 Середня освіта (Історія) створюється екзаменаційна комісія. Головою екзаменаційної комісії призначається фахівець у відповідній галузі або провідний науковець відповідного напряму наукової діяльності. Головою екзаменаційної комісії також може призначатись науково-педагогічний працівник з напряму підготовки/спеціальності, який не є працівником університету.

Розклад роботи кожної екзаменаційної комісії складається випусковою кафедрою, узгоджується з головою екзаменаційної комісії за встановленою формою. Кваліфікаційний екзамен проводиться на відкритому засіданні екзаменаційної комісії за участю не менше половини її складу за обов'язкової присутності голови екзаменаційної комісії.

До проходження атестації допускаються здобувачі вищої освіти, які в повному обсязі виконали навчальний план за СВО «Бакалавр». Остаточна

ухвала про видачу студентові випускного курсу диплома з відзнакою вноситься на засіданні екзаменаційної комісії з урахуванням результатів його державної атестації та поданих матеріалів до екзаменаційної комісії.

Атестація завершується видачею документу державного зразка про присудження студентам ступеня бакалавра із присвоєнням кваліфікації: «Бакалавр. Вчитель історії та правознавства».

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Методика викладання історії

Предмет і завдання курсу «Методика викладання історії».

Методика викладання історії, як наукова педагогічна дисципліна. Виникнення методичної системи навчання історії. Роль українських істориків і педагогів в розвитку методичних ідей. Місце методики викладання серед інших наук. Завдання, зміст і структура курсу.

Мета, завдання і зміст шкільної історичної освіти.

Завдання і зміст історичної освіти, її структура. Вивчення курсів історії в середній школі. Шкільні навчальні програми та підручники історії. Зв'язок курсів історії з іншими навчальними дисциплінами: практичний компонент.

Сучасна шкільна історична освіта в Україні.

Особливості та перспективи розвитку. Особливості сучасної системи шкільної історичної освіти. Комплексний характер завдань вивчення історії: формування знань, умінь, творчого мислення, переконань та ціннісних орієнтацій. Основні компоненти змісту історичної освіти. Історичні факти та їх роль у вивченні історії. Класифікація історичних понять та методика їх формування. Емпіричний і теоретичний рівні засвоєння учнями навчального історичного матеріалу.

Пізнавальні можливості учнів при вивченні історії.

Індивідуально-психологічні фактори організації пізнавальної діяльності учнів. Мотивація навчання історії. Поняття навченості. Прийоми та засоби актуалізації і підкріплення мотивів у навчанні історії. Проблемна ситуація, рольова, ситуація вибору, успіху – прийоми і засоби мотивації. Оцінка та відмітка як засоби мотивації. Основні фактори розвитку в учнів пізнавального інтересу до історії.

Розвиток пізнавальних здібностей учнів при вивченні історії.

Розвиваюче навчання, його характерні риси при вивченні історії. Класифікація умінь та навичок учнів. Етапи формування умінь та навичок учнів. Проблемне навчання історії.

Завдання, прийоми і засоби організації творчої діяльності учнів на уроках історії.

Творча діяльність учнів у процесі вивчення історії в школі. Пошукова активність учнів на уроках історії й позаурочних заняттях. Прийоми організації творчої діяльності учнів на уроках історії.

Методи і прийоми навчання історії в школі.

Поняття та функції методів і прийомів навчання. Класифікація методів навчання. Особливості і роль наочності при вивченні історії. Класифікація наочних засобів навчання. Прийоми наочного викладання історії у школі. Види прийомів навчання. Засоби навчання та їх роль у навчальному процесі. Інноваційні технології у викладанні історії.

Прийоми роботи з історичними документами.

Історичні документи на заняттях з історії в школі. Прийоми роботи з історичними документами на уроці історії. Художня література та прийоми її використання. Активізація пізнавальної діяльності учнів з використанням історичних документів.

Сучасний урок історії.

Вимоги до сучасного уроку історії. Типи уроків історії. Нестандартні уроки історії. Структура уроку історії. Підготовка вчителі до уроку та його проведення. Аналіз уроку історії. Типологія уроків історії. Взаємозв'язок між метою уроку та його типом. Взаємозв'язок макроструктури і мікроструктури уроку. Загальні та відмінні елементи макроструктури уроків історії різних типів, прийоми їх проведення. Урок формування вмінь і навичок: його макроструктура та мікроструктура. Місце та роль уроку засвоєння нових знань у системі викладання історії. Структура уроку засвоєння нових знань. Сприйняття і усвідомлення нового матеріалу, осмислення знань як етапи макроструктури уроку. Узагальнення та систематизація знань. Домашнє завдання. Етапи, прийоми та засоби формування вмінь на уроках історії. Предметні вміння й особливості їх формування. Комбінований урок з історії. Нестандартні уроки з історії, їх сутність і особливості використання в практиці викладання історії у школі.

Система перевірки і оцінки знань учнів в процесі викладання історії.

Завдання і зміст перевірки та оцінки знань учнів з історії. Основні вимоги до знань учнів з історії. Організація, форми і прийоми перевірки знань учнів з історії. Оцінювання знань учнів. 12-бальна система оцінювання. Тести при перевірці знань учнів з історії. Рейтингова система оцінювання знань учнів з історії. Тематичний облік знань учнів. ЗНО: зміст, сутність, організація та проведення.

Позакласна робота з історії.

Поняття позакласної роботи з історії, її риси та завдання. Зміст позакласної

роботи з історії. Основні форми позакласної роботи з історії та методика їх проведення. Екскурсійна робота. Види екскурсій. Історичні олімпіади й вечори, їх зміст і організація. Роль історичних гуртків і учнівських об'єднань у позакласній роботі. Місце та роль у позакласній роботі історичних турнірів та історичних вечорів. Використання проєктної методики у позакласній роботі.

Вивчення регіональної історії в курсі історії України.

Роль і місце історико-краєзнавчого матеріалу у вивченні вітчизняної історії. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії України. Краєзнавча робота. Проблема добору краєзнавчого матеріалу для позакласної роботи.

Технічні засоби навчання при вивченні історії в школі.

Психолого-педагогічні основи застосування ТЗН при вивченні історії. Аналіз фонду ТЗН. Методичні прийоми використання ТЗН на уроках історії. Комп'ютер при викладанні історії.

Методи і технології навчання громадянської освіти.

Актуальність вивчення курсу «громадянська освіта» в сучасній школі. Система освітніх і громадянських компетентностей. Методи і прийоми навчання громадянської освіти. Класифікація засобів навчання та їх використання в освітньому процесі. Проблема оцінювання навчальних досягнень учнів з курсу «громадянська освіта».

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Баханов К. О. Запровадження компетентнісного підходу до навчання історії в школі. Ч.1. Ч.2. Харків, 2017.
2. Баханов К. О. Професійний довідник учителя історії. Харків, 2011.
3. Баханов К. О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі. Дидактичний словник-довідник. Запоріжжя, 2002.
4. Боровець І., Дубінський В., Паур І. Навчання історії в зарубіжній школі: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2020.
5. Ващенко Г. Загальні методи навчання. Київ, 1997.
6. Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога: Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2003.
7. Вороліс М. Г. Методика викладання історії в середній загальноосвітній школі. Вінниця, 2005.
8. Вяземский Е. Е., Стрелова О. Ю. Теория и методика преподавания истории: учеб. для студ. высш. учеб. заведения. Москва, 2003.
9. Горохівський П. І. Теорія та методика навчання історії. Курс лекцій. Умань, 2016.

10. Дубінський В. А. Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи студентів історичного факультету. Кам'янець-Подільський, 2019.
11. Курилів В. Методика викладання історії: навчальний посібник. Львів, Торонто, 2003.
12. Левітас Ф. Л., Салата О. А. Методика викладання історії. Харків, 2006.
13. Мельник Л. Г. Методика викладання історії в середній школі. Київ, 1974.
14. Никулина Н. Ю. Методика преподавания истории в средней школе: учебное пособие. Калининград, 2000.
15. Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К., 2006.
16. Старєва А. М. Методика навчання історії: особистісно орієнтоване подання: навч. посібник. Миколаїв, 2008.

Історія України

Українські землі у давню добу.

Хронологічні рамки та періодизація давньої історії України. Заселення території України в палеоліті та мезоліті. Стоянки перших людей. Форма їх суспільної організації. Первісне стадо. Людина сучасного типу. Виникнення родової організації, племен, сім'ї. Основні заняття людей, знаряддя праці. Найдавніші релігійні уявлення людини.

Доба неоліту та енеоліту. Основні археологічні культури. Трипільська культура та її традиції в археологічних культурах пізніших народів. Населення України в епоху бронзи та залізного віку.

Грецькі міста-держави Північного Причорномор'я.

Причини і наслідки грецької колонізації у Причорномор'ї. Формування трьох основних центрів та їх округ: Ольвії, Боспору Кіммерійського, Херсонесу. Соціальний та економічний розвиток міст-держав, їхній політичний устрій.

Українські землі в II ст. до н.е. – у VIII ст. н.е.

Найдавніші писемні та археологічні джерела про слов'ян – венетів, антів і склавинів. Теорії їхнього походження. Велике переселення народів та його вплив на зміну етнічної карти Східної Європи і українських земель. Антський і склавинський племінні союзи та їх місце в історії України. Господарство, суспільно-політичне та духовне життя антів.

Протодержавні політичні об'єднання („землі”, „княжіння”) східних (праукраїнських) слов'ян у лісостеповій зоні України. Еволюція їх суспільно-

політичного устрою.

Виникнення Київської держави та її становище у IX – в першій половині X ст.

Передумови виникнення Київської Русі та її етнічні коріння. Періодизація історії Русі. Теорії походження Київської Русі. Особливості державотворення в Західній та Східній Європі. Перетворення Києва на державний центр у Середньому Подніпров'ї. Династія Києвичів. Дір і Аскольд, їх внутрішня та зовнішня політика. Кінець династії Києвичів. Правління Олега та Ігоря. На шляху до імперії.

Зміцнення та розвиток Руської держави у другій половині X - в першій половині XII ст.

Княгиня Ольга. Перші спроби регламентації данини й адміністративно-судової системи на Русі. Зовнішня політика Ольги. Воєнна активність Русі у 60-і - на початку 70-х рр. X ст. Святослав. Проведення адміністративної реформи. Відносини Київської держави з Візантією, Болгарією, Хозарією, печенігами.

Боротьба за владу між синами Святослава Олегом і Володимиром. Утвердження Володимира на Київському столі. Проведення адміністративної реформи. Зміцнення системи державної влади на місцях. Завершення процесу складання державної території. Релігійна реформа. Зовнішня політика Володимира.

Зміцнення централізованої влади в Київській Русі Ярославом Мудрим. Внутрішня і зовнішня політика. "Руська правда". Міжнародні зв'язки і місце Київської Русі в історії Європи.

Політична роздробленість Руської держави. Утворення Галицько-Волинської держави.

Причини роздробленості Русі. Володимир Мономах і його боротьба за державну єдність Русі. Зростання політичної і економічної могутності місцевих центрів.

Державні утворення Середнього Подніпров'я: Київська, Чернігівська та Переяславська держави – "землі". Економічне та політичне зростання Галицького князівства за Ростиславичів. Ярослав Осмомисл. Волинська земля, її економічне і політичне становище. Роман Мстиславович. Об'єднання Галицької і Волинської землі, утворення Галицько-Волинської держави.

Галицько-Волинська держава.

Внутрішня і зовнішня політика Романа Мстиславовича.

Боротьба Русі проти монголо-татарської навали. Руські князівства під ігом Золотої Орди. Спроби Данила Галицького організувати антиординську коаліцію держав.

Галицько-Волинська держава в останні десятиріччя XIII – в першій половині XIV ст. Князь Лев Данилович. Король Юрій I. Утворення Галицької

митрополії. Останні галицько-волинські князі (Андрій I, Юрій II Болеслав).

Українські землі під владою Литви (друга половина XIV – перша половина XVI ст.).

Зростання політичної могутності Великого князівства Литовського (ВКЛ). Включення до ВКЛ Східної Волині, Сіверщини, Київщини і Поділля. Відносини з Золотою Ордою за князювання Ольгерда. Політика великих литовських князів на українських землях.

Кревська унія 1385 р., її сутність і наслідки для українських земель. Литовський князь Вітовт, його зовнішня і внутрішня політика.

Зміни в суспільно-політичному устрої Великого князівства Литовського. Великокнязівська рада та її склад. Зростання ролі шляхти, надання їй князівських привілеїв. Сейми. Етнічні процеси. Формування шляхетських і магнатських землеволодінь. Зростання залежності населення від магнатів і шляхти. Юридичне оформлення кріпосного права. Руйнування общини.

Виникнення українського козацтва та Запорозької Січі.

Причини і теорії походження, джерела, місце та час виникнення українського козацтва. Передумови створення військової організації козацтва.

Виникнення перших Січей. Дмитро Вишневецький та його діяльність. Військове мистецтво, життя, та побут січовиків. Військово-політична організація Запорозької Січі. Запорозька Січ – державно-політичне утворення українського народу.

Україна в середині – др. пол. XVI ст. Люблінська унія.

Політичне становище українських земель у середині XVI ст. Українська шляхта. Князь В. К.Острозький. Передумови об'єднання Великого князівства Литовського і Польського королівства. Люблінський сейм 1569 р. Суспільно-політичні зміни на українських землях після Люблінської унії. Оцінка Люблінської унії в українській та зарубіжній історіографії.

Становище православної церкви. Православні братства. Церковний собор в Бересті 1596 р., утворення Української греко-католицької церкви. Вплив Берестейської унії на розвиток церковного життя в Україні. Відновлення вищої православної ієрархії. Й.Борецький. Митрополит П.Могила.

Умови і стан розвитку української культури. Стан шкільництва. Острозька академія. Братські школи. Утворення Києво-Могилянської академії. Книгодрукування. І.Федоров.

Українське козацтво та Запорозької Січі в другій половині XVI-першій половині XVII ст.

Зростання ролі козацтва в житті України в другій половині XVI ст. Утворення реєстрового козацтва. Повстання 1591-1596 рр. під проводом К.Косинського та С.Наливайка. Гетьман П.Конашевич-Сагайдачний, його політична, військова та просвітницька діяльність. Участь українського козацтва

у Хотинській війні.

Козацько-селянські повстання 20–30-х рр. XVII ст. Ординація Війська запорозького 1638 р.

Українська національна революція середини XVII ст. Утворення Української козацької держави.

Причини та передумови революції. Характерні риси, рушійні сили та періодизація. Історіографія проблеми.

Початок революції. Б.Хмельницький. Розвиток національно-визвольної боротьби протягом першого етапу революції (1648–1652 рр.) Становлення Української козацької держави – Гетьманату. Органи державної влади та адміністративно-територіальний устрій. Українська армія. Сподвижники Богдана Хмельницького. Місце козацької України в міжнародних відносинах тогочасної Європи.

Військово-політична боротьба в 1653-1657 рр. Українсько-московська міждержавна угода 1654 р., її оцінка в історіографії. Перебіг воєнних дій проти Польщі в 1654-1657 рр.

Гетьманство Івана Виговського, його внутрішня і зовнішня політика. Гадяцька угода 1658 р. Російсько-українська війна 1658-1659 рр. Гетьман Юрій Хмельницький (1659-1662 рр.). Гетьман Павло Тетеря та його діяльність. Ніжинська „чорна” рада 1663 р., її наслідки для Української держави. Гетьман П. Дорошенко, його боротьба за відновлення єдності української держави. Андрусівське перемир'я 1667 р., його наслідки для України. Причини поразки та наслідки Української національної революції.

Лівобережна Гетьманщина в другій половині XVII ст.

Розкол козацької України в 1663 р. та утворення окремого гетьманства на Лівобережжі. Правління Івана Брюховецького. Гетьман Дем'ян Многогрішний. Глухівські статті 1669 р. Правління Івана Самойловича, його внутрішня та зовнішня політика.

Запорозька Січ у другій половині XVII ст. Кошовий отаман Іван Сірко.

Українська колонізація Слобожанщини. Заснування слобідських міст. Формування адміністративного устрою Слобожанщини.

Адміністративно-територіальний устрій Лівобережної Гетьманщини та Слобідської України. Органи влади. Соціальні стани. Землеволодіння. Розвиток сільського господарства, ремесла, торгівлі. Підпорядкування української православної церкви Московському патріархатові.

Українські землі наприкінці XVII – на початку XVIII ст.

Прихід до влади гетьмана Івана Мазепи. Коломацькі статті 1687 р. Зовнішня та внутрішня політика Мазепи. Участь українських полків у Північній війні. Становлення українсько-шведського союзу. Полтавська битва 1709 р., її наслідки для України. Місце гетьмана І.Мазепи в національно-

визвольному русі. Оцінка його діяльності в історіографії.

Пилип Орлик – гетьман в еміграції. „Пакти і Конституція законів і вольностей Війська Запорозького”.

Правління гетьмана Івана Скоропадського в Україні-Гетьманщині. Павло Полуботок.

Україна-Гетьманщина в середині – другій половині XVIII ст.

Правління Данила Апостола (1727-1734 рр.). Діяльність „Правління гетьманського уряду”. Відновлення гетьманату у 1750 р. Гетьман Кирило Розумовський, його діяльність.

Остаточна ліквідація гетьманату в Україні за правління Катерини II. Діяльність П.Румянцева на Лівобережній Україні. Зруйнування Запорозької Січі. Петро Калнишевський.

Правобережна Україна в другій половині XVIII ст.

Причини розгортання національно-визвольної боротьби. Гайдамацький рух. Коліївщина. М.Залізняк. Опришківський рух. Поділи Речі Посполитої та українські землі.

Суспільні трансформації та розвиток України у першій пол. XIX ст.

Адміністративно-територіальний устрій і управління українських земель у складі Російської та Австрійської імперій. Структура народонаселення України. Національні меншини. Економічний розвиток України у першій половині XIX століття. Криза кріпосництва та розвиток нових соціально-економічних відносин в Україні. Російські і польські революційні рухи в Україні 1820-1830 років. Революція 1848-1849 років у Австрії і Західна Україна. Кирило-Мефодіївське товариство

України у другій пол. XIX – поч. XX ст.

Кримська війна і Україна. Початок другої фази українського націєтворення. Слов'янська ідея в українській суспільно-політичній думці середини XIX ст. Суспільно-політичне життя на західно-українських землях у 50-80 рр. XIX ст. Москвофіли, народовці, радикали. Суспільно-політичне життя в українських губерніях Російської імперії у 50-80 рр. XIX ст. Хлопомани. Українофільство. Громади . “Великі реформи” та їх впровадження в українських губерніях Російської імперії. Розвиток сільського господарства та промисловості в Україні в пореформенний період. Початок третьої (політичної) фази українського націєтворення. Формування та діяльність українських політичних партій .

Україна на початку XX ст.

Україна в період російської революції 1905–1907 рр. Реалізація століпінської аграрної реформи в українських губерніях Російської імперії . Україна і Перша світова війна.

Українська національно-демократична революція 1917–1922 рр.

Україна в добу Центральної Ради. Українська держава гетьмана Павла Скоропадського. Українська Народна Республіка за Директорії. Західно - Українська Народна Республіка. Створення комуністичного режиму в Україні

Україна в 20-30-ті роки ХХ ст.

Нова економічна політика в УСРР. Суспільно-політичне життя в умовах непу. Індустріалізація УСРР. Колективізація сільського господарства України. Утворення СРСР. Статус України в складі Радянського Союзу. Національно - культурна політика більшовиків. Голодомор 1932 -1933 рр.: величезна трагедія українського села. Суспільно - політичні процеси в радянській Україні. Масові репресії. Західноукраїнські землі у Міжвоєнний період

Україна напередодні і в період Другої світової війни.

Україна напередодні та на початковому етапі Другої світової війни. Початок німецько-радянської війни. Бойові дії на Території України у 1941–1944 рр. Окупаційний режим Німеччини та її союзників в Україні. Радянський партизанський рух і комуністичне підпілля. Внесок України у перемогу над нацизмом

Україна в роки системної кризи радянського ладу та суверенізації республік (1946–1991).

Україна у завершальну добу сталінізму (1945–1953). Голодомор в Україні 1946–1947 рр. Україна за керівництва Микити Хрущова. Україна в добу «застою». Дисидентський рух в Україні. Україна в період перебудови Михайла Горбачова. Україна напередодні суверенізації.

Україна в добу незалежності

Проголошення незалежності. Україна за президентства Леоніда Кравчука і Леоніда Кучми. Утвердження незалежної України. Президентство Віктора Ющенка і Віктора Януковича. Євромайдан і революція гідності. Президентство Петра Порошенка. Анексія Кримського п-ва і війна на Донбасі. 2019 рік: початок президентства Володимира Зеленського. Спроби виведення України з кризи

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985-1991 рр.): Навч. посіб. Київ: Кондор, 2004. 357 с.
2. Бойко О. Новітня історія України (2014-2019 рр.) : навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2020. 160 с.
3. Бойко О.Д. Історія України. – К., 2002.
4. Борисенко В. Курс української історії. – К., 1997.

5. Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. – К., 1995.
6. Винокур І., Трубчанінов С. Давня і середньовічна історія України. – К., 1996.
7. Грабовський С., Ставрояні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995.. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991
8. Гунчак Т. Україна: ХХ століття. Київ: Дніпро, 2005. 384 с.
9. Історія України: нове бачення: У 2 т. / Під ред. В.А.Смолія. Київ.: Україна, 1996. 494 с.
10. Історія України: Новітня доба: навч. посібник / [В.М.Литвин, В.Ф.Колесник, А.Г.Слюсаренко та ін.]; за ред. В.М.Литвина. Київ.: Академвидав, 2012. – 480 с.
11. Калініченко В.В., Ри балка І.К. Історія України. Ч.ІІІ: 1917-2003: Підручник для історичних факультетів вищих навчальних закладів. Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2004. 628 с.
12. Кондратюк К. Новітня історія України. 1914-1945 рр.: Навч. посібник / К.Кондратюк. Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 262 с.
13. Коріненко П.С., Фартушняк А.К. Курс лекцій з історії України. У чотирьох частинах. Ч.ІІІ-ІV: Новітня історія України. Тернопіль: Вид-во „Астон”, 2007. Ч.ІІІ 416 с. Ч.ІV. 400 с.
14. Кудряченко А.І., Калінічева Г.І., Костиця А.А. Політична історія України ХХ століття: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ.: МАУП, 2006. 696 с.
15. Литвин В. Історія України (у 3 томах) / В.Литвин. Київ: Вид. дім „Альтернативи”, 2005. Т.ІІІ. Кн.1. 832 с.; Кн2. 640 с.
16. Пасічник М. С. Історія України: державницькі процеси, розвиток культури та політичні перспективи: Навчальний посібник. Київ: Знання, 2006. 735 с.
17. Слюсаренко А.Г., Гусев В. І., Литвин В.М. та ін. Новітня історія України (1900-2000): підручник. Київ: Вища школа, 2002. 719 с.
18. Шевчук В.П., Тараненко М.Г. Історія української державності. Навчальний посібник. – К., 1999
19. Гирич І. Формування модерної української нації: теорія і суспільні виклики (XIX – початок ХХ ст. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. 112 с.
20. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ-ХХ століття. Київ : Yakaboo Publishing, 2019. 656 с

Методика правового виховання

Правове виховання як засіб формування особистості.

Поняття правового виховання та його мета. Правове виховання та його форми. Методи правового виховання. Функції правового виховання.

Педагогічні основи правового виховання учнів.

Місце правового виховання в загальній системі виховної роботи школи. Завдання правового виховання учнів. Зміст правового виховання вихованців. Принципи правового виховання роботи з учнями.

Правове виховання учнів у процесі навчання.

Правовиховна робота на уроках у молодших класах. Правовиховна робота в процесі вивчення предметів гуманітарного циклу. Шляхи вдосконалення викладання правознавства. Правовиховна робота в процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу.

Позаурочна правовиховна робота.

Форми і методи позаурочної правовиховної роботи. Індивідуальна правовиховна робота з учнями. Використання засобів масової інформації, кіно і художньої літератури в правовому вихованні учнів.

Залучення учнів до правоохоронної діяльності.

Роль шкільного режиму у вихованні в учнів правомірної поведінки. Залучення учнів до правоохоронної і природоохоронної діяльності.

Участь сім'ї, громадськості, правоохоронних органів у правоохоронному вихованні школярів.

Мета та завдання участі сім'ї у правовому визнанні. Усунення несприятливих умов для правового виховання у сім'ї. Залучення громадськості до правового виховання учнів. Значення впливу громадськості на правове виховання учнів. Мета та завдання правоохоронних органів у правовому вихованні школярів. Методи та засоби впливу правоохоронних органів на правове виховання школярів. Значення правоохоронних органів у процесі правового виховання школярів.

Історія правового виховання у II половині XX ст.

Соціально-історичне підґрунтя проблеми правового виховання старшокласників у роботі загальноосвітньої школи. Психолого-педагогічні передумови правового виховання. Напрямки правового виховання після проголошення у 1991 р. незалежності України.

Особливості методики організації роботи щодо правового виховання старшокласників.

Оптимальний добір комплексу методів правового виховання старшокласників. Уроки-лекції та уроки-бесіди як форма правового виховання. Уроки-диспути та їх зміст. Ілюстративно-практичний матеріал важливий

елемент правового виховання. Методика правового виховання в позакласній роботі.

Сучасна концепція правового виховання старшокласників та її роль у розбудові громадянського суспільства в Україні.

Законодавча база правового виховання в Україні. Національна програма правової освіти населення (2001 р.) та її основні положення і завдання. Значення держави у справі регулювання та реалізації завдань правової політики. Досвід провідних вчителів-методистів з правового виховання. Модель правового виховання старшокласників.

Компаративний (закордонний) аспект правового виховання дітей та молоді.

Поняття правового виховання в зарубіжній літературі. Закордонні джерела щодо правового виховання. Форми організації правового виховання за кордоном.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Андрух І. І. Деякі особливості формування правосвідомості учнів суспільно-гуманітарних класів загальноосвітніх шкіл / І. І. Андрух // Вісник Луган. держ. пед. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2001. – № 5. – С. 51 – 55.
2. Бардінов О. Формування правосвідомості школярів як проблема громадянського виховання / О. Бардінов // Імідж сучасного педагога. – 2003. – № 3. – С. 57 – 59.
3. Благікін В. М. Готовність вчителів загальноосвітніх шкіл до формування правової свідомості учнів / В. М. Благікін, І. В. Половко // Наукові записки. Психол.-пед. науки. – 2002. – № 4. – Ч. 2. – С. 108 – 110.
4. Взаємодія школи і сім'ї у правовому вихованні учнів // Виховання учнівської молоді в умовах розбудови незалежної України. – К., 1992. – С. 26 – 32.
5. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. [для студентів вищих навч. закладів]. Вид. друге доопр. і доповнене / О. І. Вишневський. – Дрогобич : Коло, 2006. – 608 с.
6. Владимірова В. І. Концептуальні підходи до формування правової культури освітян в умовах демократизації суспільства / В. І. Владимірова // Наукові записки. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2002. – Вип. 41. – Сер. : Пед. науки. – С. 26 – 30.
7. Владимірова В. І. Нові підходи до проблеми правової культури в контексті національної освіти / В. І. Владимірова // Наук. вісник Ізмаїл. держ. пед. ін-ту. – Ізмаїл, 2000. – № 8. – С. 23 – 26.

8. Владимирова В. І. Педагогічні проблеми формування правової культури вчителя в історії вищої педагогічної школи (1917 – 2002 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Луганськ, 2003. – 21 с.
9. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н. П. Волкова. – К. : Академія, 2001. – 576 с.
10. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
11. Жирська Г. Я. Формування гуманістичних цінностей в старшокласників у позаурочній роботі / Г. Я. Жирська // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 147 – 152.
12. Запорожан І. Г. Теоретичні засади правового виховання молодших школярів / І. Г. Запорожан // Наук. зап. Терноп. держ. пед. ун-ту. – Сер. : Педагогіка. – 2000. – № 10. – С. 21 – 25.
13. Івашина Ю. О. Форми і методи правовиховної роботи / Ю. О. Івашина, І. І. Ліпінський // Виховна робота. – 2005. – № 11 (12) листопад. – С. 17 – 28
14. Іова В. Ю. Правове виховання та правовий захист учнів : навч.-метод. посіб. / В. Ю. Іова, Л. В. Красномовець. – Кам'янець-Подільський, 2009. – 200 с.
15. Кащук М. Г. Правове виховання старшокласників та його роль у розбудові громадянського суспільства в Україні / М. Г. Кащук // Наука сьогодні : теорія, методологія, практика : збірник наукових доповідей. – Вроцлав, 2013. – Ч. 3/1. – С. 19 – 21.
16. Кащук М. Г. Правове виховання старшокласників як пріоритет виховної роботи загальноосвітньої школи / М. Г. Кащук // Наукові записки : зб. наук. ст. / Міністерство освіти і науки України, Нац. пед. ун-тет імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – Випуск СІ (101). – С. 156 – 160. – *(Серія педагогічні та історичні науки)*
17. Сурмяк Ю. Р. Роль профілактичної діяльності органів внутрішніх справ у правовому вихованні учнівської молоді / Ю. Р. Сурмяк // Вісник Львівського університету. [Серія педагогічна]. – 2002. – Вип. 16. – Част. 1. – С. 88 – 96.
18. Фіцула М. М. Правове виховання учнів. / Метод. посіб.— К., 2005.

Новітня історія країн Європи і Америки

Період Новітньої історія та його головні закономірності.

Періодизація всесвітньої історії в сучасній історичній науці. Методологічні принципи визначення новітнього періоду розвитку людського суспільства. Зміст та завдання курсу. Вплив фактору завершення Першої світової війни 1914 – 1918 рр. та її підсумків на становище в країнах-переможницях та в

переможених країнах. Міжнародно-політичні наслідки приходу до влади в Росії більшовиків і створення СРСР. Науково-технічний прогрес в розвинутих країнах світу, його вплив на соціально-економічний та політичний розвиток капіталістичних країн, зростання економічного добробуту населення.

Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин.

Брестський мир. «14 пунктів Вільсона». Поразка Німеччини та держав Четверного союзу. Вихід з війни Болгарії, Туреччини, Австро-Угорщини. Паризька мирна конференція 1919 р. Вироблення Версальського мирного договору 1919 р., його зміст. Укладення мирних договорів з іншими учасниками Четверного союзу – Австрією (Сен-Жерменський мирний договір), Болгарією (Нейський мирний договір), Угорщиною (Тріанонський мирний договір) та Туреччиною (Севрський, Лозанський мирні договори). Характер версальської системи в Європі, її історичні наслідки. Вашингтонська конференція 1921 – 1922 рр. її наслідки. Характер Версальсько-Вашингтонської системи. Генуезька конференція, Рапальський договір. Гаагська конференція. Лозанська конференція. План Дауеса. Локарнська конференція. Пакт Бріана – Келлога. План Юнга.

США у 1918 – 1939 рр.

Наслідки першої світової війни для США – перетворення країни на найпотужнішу капіталістичну державу світу. Стабілізація капіталізму в США («проспериті»). Політика урядів Гардінга та Куліджа. Економічна криза 1929 – 1933 рр. Президентські вибори 1932 р. та прихід до влади уряду Ф. Рузвельта. «Новий курс» Зовнішня політика Рузвельта. Перемога Рузвельта на виборах 1936 р. Економічна криза 1937 – 1938 рр. Зовнішня політика США напередодні Другої світової війни.

Канада 1918 – 1939 рр.

Наслідки Першої світової війни для Канади. Канада під час стабілізації капіталізму. Конституційна криза 1926 р. Вестмінстерський статут 1931 р. Канада під час світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. Політика консервативного уряду Р. Беннета. Поразка консерваторів на виборах та прихід до влади уряду лібералів на чолі з Маккензі Кінгом. Загострення національного питання в країні. Режим Дюплесі у Квебеку. Соціальне законодавство. Проблема Народного фронту в Канаді. Зовнішня політика Канади напередодні Другої світової війни.

Великобританія у 1918 – 1939 рр.

Економічне і політичне становище Великобританії після Першої світової війни. Парламентські вибори 1918 р. Уряд Ллойд Джорджа і його політика. Економічна криза 1920 – 1921 рр. Британська колоніальна система після Першої світової війни. Великобританія і Версальсько-Вашингтонська система. Становище Великобританії напередодні Другої світової війни. Консервативні

уряди Болдуїна і Чемберлена. Імперська конференція 1937 р. Зовнішня політика Великобританії напередодні Другої світової війни. Англо-франко-радянські переговори 1939 р.

Франція у 1918 – 1939 рр.

Економічне та політичне становище Франції після Першої світової війни. Внутрішня та зовнішня політика уряду Ж. Клемансо. Англо-французькі суперечності після Першої світової війни. Окупація Рура. Соціально-політична стабілізація у Франції. Франція під час світової економічної кризи 20-х – початку 30-х рр. Фашистський путч 1934 р. та його провал. Діяльність Народного фронту. Мюнхенська політика правлячих кіл. Розкол Народного фронту. Франція напередодні Другої світової війни.

Італія 1918 – 1939 рр.

Наслідки Першої світової війни для Італії. Зародження фашистського руху. «Похід» фашистів в Рим і прихід до влади фашизму. Початковий період фашистського правління в Італії. Соціально-політична стабілізація в Італії. Встановлення тоталітарної фашистської диктатури в Італії. Беніто Мусоліні. Агресивна середземноморська та балканська зовнішня політика фашистської Італії. Економічна криза 1929 – 1933 рр. в Італії. Політика «автаркії». Фашистська «корпоративна система». Агресія Італії проти Ефіопії. Захоплення Італією Албанії. Економічне та політичне становище Італії напередодні Другої світової війни.

Німеччина у 1918 – 1939 рр.

Листопадова революція в Німеччині (1918 – 1919 рр.). Ваймарська республіка (1919 – 1933 рр.). Прийняття Ваймарської конституції, її зміст. Рапалльський договір. Політична криза 1923 р. в країні. План Дауеса. Німеччина в роки світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. Прихід нацистів до влади. Нацистська диктатура в Німеччині (1933 – 1939 рр.). Соціально-політична суть та соціальна база нацизму. Соціальна політика, фашизація та мілітаризація внутрішнього життя країни. Порушення Гітлером воєнних статей Версальського договору та Рейнського гарантійного пакту. Позиція західних держав, їх політика «умиротворення» агресора. Початок створення Німеччиною агресивного блоку. Захоплення Німеччиною Австрії. Зародження антифашистського руху Опору в Німеччині. Загострення суперечностей між Німеччиною та західними демократіями. Мюнхенська угода 1938 р. та поділ Чехословаччини. Політика західних держав і використання її Гітлером. Плани Гітлера на світове панування, підготовка до їх реалізації після 1938 р.

Друга світова війна (1939 – 1945 рр.)

Передумови, причини, характер, періодизація Другої світової війни. Агресія Німеччини й СРСР проти Польщі. Оголошення війни Німеччині Англією й Францією. Дивна війна. Радянсько-фінська війна та її наслідки.

Завоювання Німеччиною Голландії, Бельгії, Франції. Битва за Англію. Анексія Радянським Союзом Литви, Латвії, Естонії, Бессарабії й Північної Буковини. Вторгнення Німеччини та союзників на Балкани, захоплення Криту. План «Барбаросса». Напад Німеччини на СРСР. Нацистський окупаційний режим в Європейських країнах і на окупованій території СРСР. Рух опору. Напад японських військ на Перл-Харбор та вступ США у війну. Бойові дії на Півночі Африки наприкінці 1942 р. – в першій половині 1943 р. Бойові дії на Східному фронті в 1943 р. Сталінградська і Курська битви, їх історичне значення. Завоювання союзними військами Сицилії, вторгнення в Південну Італію. Відкриття другого фронту. Наступ радянських та союзних військ у 1944 – 1945 рр. Берлінська операція. Капітуляція Німеччини. Розгром Квантунської армії. Капітуляція Японії.

Основні тенденції розвитку індустріального та постіндустріального суспільства у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Суспільний розвиток у післявоєнний період. Характер і основний зміст сучасної епохи. Економічний розвиток двох систем. Роль і вплив НТР у повоєнному світі. Метаморфози сучасного капіталізму. Постіндустріальне суспільство. Партійно-політична система та її роль у сучасному суспільстві. Лівий рух та його трансформація. Глобальні проблеми сучасності. Міжнародний тероризм у сучасному світі: причини, прояви, наслідки.

США у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

США у повоєнні роки. Політика демократичної та республіканської адміністрацій (1945 – 1960). Демократи при владі (1961 – 1968 рр.). США у 1969 – 1980 рр. «Ера республіканців» (1981 – 1993). Зовнішня та внутрішня політика Р. Рейгана. Прихід до влади Демократичної партії. Адміністрація Б. Клінтона (1993 – 2000). Внутрішня і зовнішня політика республіканської адміністрації Дж. Буша-молодшого на початку ХХІ ст. Виборча кампанія 2008 р. і прихід до влади демократів. США за адміністрації Б. Обама. США за адміністрації Д. Трампа.

Канада у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Підсумки Другої світової війни для Канади. Політичне життя і зовнішньополітичні орієнтири Канади в 50 – 60-х рр. Загострення франко-канадської національної проблеми в 60-х рр. Особливості економічного розвитку. Адміністрація Трюдо. Парламентські вибори 1984 р. і прихід до влади консервативного уряду Малруні. Зовнішня політика Канади в другій половині 80-х – початку 90-х рр. Економічний розвиток і характер відносин з США. Конституційна криза початку 90-х рр. Сучасне політичне життя і зовнішня політика Канади.

Великобританія у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Внутрішня і зовнішня політика лейбористських урядів 1945 – 1951 рр.

Правління консерваторів (1951 – 1964). Велика Британія в умовах економічної і політичної нестабільності (1964 – 1979). Економічна і соціальна політика консервативного уряду Маргарет Тетчер. Період правління нових лейбористів. Економічний розвиток Великобританії на сучасному етапі. Особливості внутрішньополітичного розвитку на сучасному етапі. Проблема Ольстеру.

Франція у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Політичне і соціально-економічне становище Франції після Другої світової війни. Четверта республіка Конституція Четвертої республіки. Розпад французької колоніальної імперії. Падіння Четвертої республіки. П'ята республіка. Конституція П'ятої республіки. Зовнішня і внутрішня політика де Голля. Референдум і парламентські вибори 1962 р. Криза П'ятої республіки і масові молодіжні виступи 1968 р. Відставка де Голля. Прихід до влади Помпіду. Внутрішньополітичне життя і зовнішня політика Франції в 70 – 80-х рр. Президентські вибори 1981 і 1988 рр. Особливості політичних підходів Жискарад'Естена і Мітерана. Основні тенденції економічного розвитку Франції на сучасному етапі. Найважливіші події в політичному житті країни на сучасному етапі. Основні зовнішньополітичні пріоритети сучасної Франції.

ФРН у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Політичні, економічні і духовні наслідки краху гітлеризму для німецького народу. Рішення Берлінської /Потсдамської/ конференції з німецького питання. Берлінська криза 1948 р. Утворення ФРН і НДР. Вступ ФРН у НАТО. Внутрішня політика уряду Аденауера. Вступ НДР до Організації Варшавського Договору. Берлінська криза 1961 р. Відставка Аденауера. Утворення «великої коаліції». Вибори в бундестаг 1969 р. і утворення «малої коаліції». Зовнішня і внутрішня політика ФРН. «Східна політика» уряду Брандта. Прихід до влади канцлера Шмідта. Парламентські вибори 1983 р. і прихід до влади правоцентристської коаліції канцлера Коля. Зовнішня політика і соціально-економічний розвиток ФРН у 80-х рр. Утворення об'єднаної Німеччини. Особливості економічного розвитку Німеччини на сучасному етапі. Особливості внутрішньополітичного та соціального розвитку Німеччини на початку ХХІ століття. Основні пріоритети та напрямки зовнішньої політики Німеччини на сучасному етапі.

Італія у другій половині ХХ– на початку ХХІ ст.

Повоєнна відбудова Італії. Правоцентристські уряди Італії (1948 – 1963). Італійське «економічне диво» 1950 – 1960-х років. Радикалізація суспільно-політичного життя. Політика «національної солідарності» (1976 – 1979). Економічний розвиток та зміни в соціально-психологічному просторі Італії у 70 – 80 ті рр. ХХ ст. Неоконсервативний політичний курс уряду Б. Краксі (1983 – 1987 роки). Повернення до влади християнських демократів. Кабінет Андреотті. Основні тенденції економічного розвитку. Внутрішньополітичні і

соціальні проблеми сучасної Італії. Міжнародні позиції Італії.

Міжнародні відносини на рубежі ХХ – ХХІ ст.

Міжнародні відносини після краху європейських тоталітарних режимів і розпаду СРСР. Посткомуністичний світ. Поглиблення інтеграційних процесів у Європі та світі. Нова роль НАТО: надії і тривоги. Характерні видозміни у форматі міжнародних відносин після 11 вересня 2001 р. Прикметні риси розвитку міжнародних відносин на початку ХХІ ст. Міжнародний тероризм. Кінець біполярності світу й формування нової міжнародної ситуації. Зростання міжнародного впливу США. Розвиток Європейського Союзу і НАТО. Розширення ЄС в 90-х роках. Нова роль країн Східної Європи. ООН в системі сучасних міжнародних відносин. Міжнародні відносини на початку ХХІ ст.: загальні тенденції і регіональні особливості. Глобалізація як фактор світової політики. Інтеграційні процеси в сучасному світі. Регіональні конфлікти в системі сучасних міжнародних відносин. Основні фактори виникнення збройних конфліктів і війн у сучасному світі. Суперечності і перспективи розвитку міжнародних відносин на сучасному етапі.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Вандич П. Ціна свободи: історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ, 2004.
2. Восточная Европа между Гитлером и Сталиным. 1939 – 1941. Москва, 1999.
3. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки. 1918 – 1945 рр. Київ, 2003.
4. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки. 1945 – 2002 рр. Київ, 2004.
5. Горохов В. Н. История международных отношений. 1918 – 1939: курс лекций. Москва, 2004.
6. Дейвіс Норман. Європа. Історія. Київ, 1999.
7. Дюрозель Ж. Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. Київ, 1995.
8. Іваницька О.П. Історія міжнародних відносин (1918 – 1945 рр.). Київ, 2011.
9. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1918 – 1945). Вінниця, 2004.
10. Марущак М. Й. Історія дипломатії ХХ ст. Львів, 2003.
11. Новейшая история Европы и Америки. ХХ век: в 3-х т. / под ред. А. М. Родригеса, М. В. Пономарева. М., 2002.
12. Павлюк В.В. Новітня історія країн Західної Європи та Америки (1918 – 1945 рр.): підручник. Львів, 2010.

13. Пономарев М. В. История стран Европы и Америки в новейшее время. Москва, 2010.
14. Постоловський Р. Троян С., Федорак В. Світ на зламі епох: історія кінця ХІХ – середини ХХ ст. Київ, 2000.
15. Ротшильд Д. Історія Центрально-Східної Європи між двома світовими війнами. Київ, 2001.
16. Сич О. І. Історія західного суспільства в міжвоєнний період (1919 – 1939 рр.): навчальний посібник. Чернівці, 2008.
17. Цветков Г. М. Міжнародні відносини й зовнішня політика в 1917 – 1945 рр. Київ, 1997.

Новітня історія країн Азії і Африки

Національно-революційна боротьба в Китаї у 1918 – 1924 рр.

Соціально-політичне й економічне становище країни на рубежі нової і новітньої історії. Рух «4 травня» 1919 р. Створення КПК. Проблема створення національно-революційного фронту.

Японія між двома світовими війнами.

Особливості фашизації країни. Японія на рубежі нової і новітньої історії «Рисові бунти». Внутрішня і зовнішня політика уряду у 20-х рр. Фашизація країни та її особливості.

Іран 1918 – 1945 рр.

Проголошення Гілянської радянської республіки та її загибель. Політика Англії і Росії щодо Ірану у 1918 – 1921 рр. Укладення ірано-радянського договору. Реформи 20 – 30-х рр. та їх значення. Іран у роки II світової війни.

Туреччина 1918 – 1945 рр.

Національна революція та її наслідки. Реформи Кемаля Ататюрка та їх значення (1923 – 1929 рр.) Внутрішня і зовнішня політика уряду у 30-х рр. Туреччина у роки II світової війни.

Індостан у 1918 – 1947 рр.

Політика британських колонізаторів у 1918 – 1919 рр. Розгортання національно-визвольної і соціальної боротьби у 1919 – 1922 рр. М. К. Ганді. Внутрішньополітичне становище країни у 20-х рр. Національно-визвольна і соціальна боротьба у 30-х рр. Боротьба за незалежність у 1939 – 1947 р.

Китай у 1928 – 1949 рр.

Радянський рух та його поразка. Внутрішня і зовнішня політика уряду у 1928 – 1935 рр. Боротьба за створення антияпонського фронту (1935 – 1937 рр.) Напад Японії. Розгортання визвольної боротьби у 1937 – квітень 1944 рр. Становище у Визволеному районі (1937 – квітень 1944 рр.) Військово-

політична криза 1944 р. Вступ СРСР у війну з Японією. Завершення визвольної війни.

Японія у 1945 – початок ХХІ ст.

Демократичні перетворення у другій половині 40-х рр. ХХ ст. Аграрна реформа та її наслідки. Шляхи розбудови «японського економічного дива». Соціально-економічний розвиток у другій половині 70-х-80-х рр. Політичний розвиток у другій половині 70-х-80-х рр. Труднощі економічного і політичного розвитку у першій половині 90-х рр. Реформи другої половини 90-х рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст. Японія на сучасному етапі розвитку.

Індія у 1947 р. – початок ХХІ ст.

Соціально-політичний і економічний розвиток у 1947 – 1950 рр. Проголошення республіки. Курс Д. Неру на утвердження незалежності Індії (1950 – 1964 рр.). Успіхи й труднощі розвитку країни у другій половині 60-х – першій половині 80-х рр. Загострення внутрішньополітичної ситуації у другій половині 80-х – першій половині 90-х рр. Реформи 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. та їх наслідки. Індія на сучасному етапі розвитку.

Соціалістичні перетворення у Китаї.

Перемога КПК у громадянській війні 1945 – 1949 рр. Політика демократичних перетворень (1949 – 1952 рр.) Перехід до побудови соціалізму. Політика «великого стрибка» та її провал (1958 – 1965 рр.) Апогей «культурної революції» (1966 – 1969 рр.) Криза тоталітарного режиму (1970 – 1978 рр.).

Реформи у Китаї: успіхи й проблеми.

Розробка концепції реформ. Перетворення у сільському господарстві (1978 – 1984 рр.) Реформування промисловості. Виникнення труднощів в економічному розвитку (1984 – 1987 рр.) Політика «врегулювання» (1988 – 1991 рр.) Курс поглиблення реформ. Економічне піднесення Китаю у перші десятиліття ХХІ ст.

Близькосхідна криза та шляхи її врегулювання (друга половина 40-х років ХХ – початок ХХІ ст.)

Утворення держави Ізраїль. Сіонізм і арабо-ізраїльська війна 1948 – 1949 рр. Політика ізраїльського уряду щодо палестинців. Арабо-ізраїльські війни 1956, 1967 і 1973 рр. та їх наслідки. «Війна за воду» та «Війна на виснаження»: сутність, перебіг та результати. Розгортання Палестинського руху опору. Створення Організації Визволення Палестини та її діяльність в другій половині 1960-х – 1970-х рр. Перші спроби мирного врегулювання Близькосхідної кризи. Кемп-Девідські угоди. Сучасний стан справ арабо-ізраїльського протистояння.

Південно-Африканська Республіка у другій половині 40-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст.

Соціально-економічний розвиток у 50 – 70-х рр. ХХ ст. Ідеологія і

політика апартхейду. Створення бантустанів. Реформи президента Фредеріка де Клерка. Скасування апартхейду (кінець 80-х – початок 90-х рр.) Демократизація суспільно-політичного життя. Внутрішня і зовнішня політика уряду Н. Манделі. ПАР на початку ХХІ ст.

Сирія в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Соціальне та економічне становище країни після Другої світової війни. Революція «8 березня». Становлення Баасистського режиму, його внутрішня політика. Основні напрямки зовнішньої політики: Сирія в «Холодній війні» (сирійсько-радянські (російські) та сирійсько-американські відносини). Позиція держави в контексті арабо-ізраїльського протистояння. Роль країни у врегулюванні курдського питання на Близькому та Середньому Сході. Політика Башара аль-Асада. Громадянська війна початку ХХІ ст.

В'єтнамська війна та її геополітичні наслідки

Індокитай після Другої світової війни. «Особлива війна» США у Південному В'єтнамі. Криза маріонеткового режиму. Тонкінський інцидент та повномасштабна інтервенція США у В'єтнамі. Цілі, етапи та наслідки повітряної війни. Допомога СРСР та країн соціалістичного табору Північному В'єтнаму та В'єтконгу. Військові успіхи прокомуністичних сил. Паризька угода 1973 р. Завершення громадянської війни та утворення Соціалістичної республіки В'єтнам. Сучасний етап розвитку В'єтнаму.

Соціально-економічний і політичний розвиток Пакистану наприкінці 40-х рр. ХХ – початок ХХІ ст.

Утворення держави Пакистан. Економічне й політичне становище країни після здобуття незалежності. Зародження Кашмірської проблеми: перші індо-пакистанські війни та спроби мирного врегулювання. Соціально-економічний та політичний розвиток держави в 1950-х – 1990-х рр. Національне питання і роль ісламу. Каргільська війна та переворот 1999 р. Політика П. Мушарафа та його наступників. Зовнішня політика уряду Пакистану в ХХІ ст.

Іранська революція 1978 – 1979 рр. та перерозподіл сил на Близькому та Середньому Сході.

Соціально-економічна та політична криза після Другої світової війни. «Біла революція»: причини і суть. Посилення негативних тенденцій у розвитку країни. Визрівання революційної ситуації, початок революції. Діяльність аятоли Хомейні. Ісламська революція 1978 – 1979 р. в Ірані, її характер та особливості. Проголошення Ісламської Республіки Іран. Значення революції для Близького та Середнього Сходу.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Бузов В. И. Новейшая история стран Азии и Африки (1945 – 2004 гг.). Ростов-на-Дону, 2005.

2. Васильев Л. С. История Востока. Москва, 1998. Т. 2.
3. Говоров Ю. Л. История стран Азии и Африки в новейшее время. Кемерово, 1997.
4. История народов Восточной и Центральной Азии с древнейших времен до наших дней. Москва, 1986.
5. История стран Азии и Африки в новейшее время. Москва, 1979.
6. История Тропической и Южной Африки 1918 – 1988. Москва, 1989.
7. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки. 1918 – 1999 рр. Львів, 2000.
8. Новейшая история арабских стран Азии (1917 – 1985). Москва, 1988.
9. Новейшая история арабских стран Африки (1917 – 1987). Москва, 1987.
10. Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кін. ХХ ст.). Суми, 2002.
11. Трошин Ю. А. История стран Азии и Африки в новейшее время (1918 – 2000). Москва, 2004.

Основи теорії держави і права

Предмет, метод та функції теорії держави та права.

Предмет теорії держави та права і її роль в оволодінні юридичними знаннями. Методологічне значення теорії держави та права. Загальнонаукові, спеціальнонаукові і приватнонаукові методи дослідження державно-правових явищ. Виникнення і розвиток загальнотеоретичної науки про державу та право (енциклопедія права, філософія права, загальна теорія держави та права). Загальнотеоретична юридична наука в Україні. Значення вивчення теорії держави та права для підготовки співробітників органів внутрішніх справ. Система учбового курсу теорії держави та права.

Поняття, походження і сутність держави.

Розуміння держави в історії державно-правової думки. Поняття держави, її соціальна цінність. Походження держави. Загальне і особливе в походженні держави. Ознаки, що відрізняють державу від самоуправління в первіснообщинному суспільстві. Розвиток держави, її історичні типи. Ознаки, що відрізняють державу від інших організацій суспільства. Правова держава та її основні ознаки. Правова держава і громадянське суспільство.

Держава і політична система суспільства.

Політична система суспільства, її основні функції та елементи. Політична діяльність як основний системоутворюючий фактор в політичній системі суспільства. Політична система України. Місце і роль держави в політичній системі. Політична і державна влада. Форми взаємодії держави з іншими

суб'єктами політичної системи. Суверенітет держави і його зв'язок з суверенітетом народу і національним суверенітетом. Особливості положення держави в політичній системі України.

Форми держави.

Поняття форми держави. Співвідношення форми держави з її сутністю. Форма правління. Монархічна та республіканська форма правління. Їх види і основні риси. Поняття і види форм державного устрою. Унітарна держава, федерація, конфедерація, імперія, їх основні ознаки і особливості. Роль економічних, політичних, національних та інших факторів у виборі форми державного устрою. Поняття державно-правового режиму. Його співвідношення з формою правління, формою державного устрою. Види державно-правових режимів. Особливості елементів форм Української держави.

Механізм та функції держави.

Поняття функцій держави. Взаємозв'язок і взаємозалежність функцій держави, їх розвиток на різних етапах розвитку держави. Класифікація функцій держави. Внутрішні функції держави. Економічні функції і особливості їх здійснення в умовах ринкової економіки. Становлення і збагачення функцій соціального обслуговування. Екологічна функція. Розвиток функцій захисту правопорядку, охорони власності, прав і свобод громадян. Зовнішні функції держави, їх розвиток у сучасному світі. Основні і неосновні функції. Постійні і тимчасові функції держави. Форми і методи здійснення функцій держави. Поняття механізму держави. Механізм держави як система державних організацій. Державні організації: поняття, основні ознаки, види. Поняття державного апарату, його співвідношення з механізмом держави. Принцип розподілу влад і структура державного апарату. Законодавча, виконавча і судова влади, їх соціальне призначення, основи організації і взаємодії. Вимоги до державного апарату в умовах демократичної правової держави. Органи внутрішніх справ у механізмі держави та їх роль у здійсненні державних функцій. Основні напрямки удосконалення організації і діяльності механізму Української держави та органів внутрішніх справ.

Поняття, походження та розвиток права.

Розуміння права в історії державно-правової думки. Поняття права, його соціальна цінність. Право як нормативний регулятор суспільних відносин. Історичні типи права. Функції права. Спеціально-юридичні функції права. Право і управління. Правові форми діяльності держави. Право і державний примус.

Об'єктивне право: поняття, ознаки, принципи, структура.

Поняття права, його відмінні ознаки. Різноманітність визначень права. Об'єктивне право. Сутність, зміст, структура і соціальна цінність об'єктивного

права. Право і закон. Принципи права: загальноправові, міжгалузеві, галузеві, принципи інститутів права, їх характеристика. Структура та форми права.

Правоутворення та форми права.

Поняття правоутворення. Правотворчість як особлива форма соціального управління. Суб'єкти, принципи і стадії правотворчості. Правотворчість і юридична техніка. Поняття і види форм (джерел) права, їх особливості. Нормативно-правовий акт як основна форма (джерело) права. Види нормативно-правових актів, що регулюють діяльність органів внутрішніх справ. Дія нормативно-правових актів у часі, просторі та по колу осіб.

Норми права та інші соціальні норми.

Поняття соціальних норм. Види соціальних норм і їх особливості. Поняття норми права. Норма права як елемент права. Норма права як загальнообов'язковий стандарт поведінки. Норма права і стаття нормативно-правового акту. Види, структура і ефективність норм права. Співвідношення і взаємодія норм права з іншими соціальними нормами.

Система права та система законодавства.

Поняття системи права, її об'єктивна обумовленість і головні властивості. Системність як особлива властивість права. Норма права, правовий інститут, підгалузь права, галузь права, правовий комплекс як основні структурні елементи системи права; їх характеристика. Основи і принципи побудови і функціонування системи права. Предмет і метод правового регулювання як основи розподілу права на галузі і інститути права. Поняття і зміст системи законодавства, її співвідношення з системою права. Система законодавства України. Систематизація нормативно-правових актів. Кодифікація, інкорпорація та консолідація. Систематизація нормативних актів Міністерства внутрішніх справ України.

Форми реалізації права.

Поняття, форми реалізації норм права. Методи забезпечення реалізації норм права. Виконання як форма реалізації норм права. Використання як форма реалізації норм права. Дотримання як форма реалізації норм права. Соціальний і правовий зміст реалізації норм права. Реалізація норм права у сфері професійної діяльності органів внутрішніх справ.

Застосування права як особлива форма їх реалізації.

Поняття застосування норм права як особливої форми їх реалізації. Суб'єкти і стадії застосування норм права. Вимоги правильного застосування норм права. Акти застосування норм права. Прогалини в законодавстві і шляхи їх усунення. Аналогія права і аналогія закону. Юридичні колізії та шляхи їх вирішення. Особливості застосування норм права органами внутрішніх справ. Вимоги правильного застосування норм права органами внутрішніх справ. Акти застосування норм права, що видаються органами внутрішніх справ.

Тлумачення норм права і його значення в діяльності ОВС.

Поняття, необхідність і цілі тлумачення нормативно-правових актів. Види і способи тлумачення норм права. Акти тлумачення норм прав, поняття і класифікація. Тлумачення правових норм в правозастосовчій діяльності. Тлумачення норм права, що здійснюється працівниками органів внутрішніх справ.

Правові відносини.

Поняття і основні риси правових відносин. Види правовідносин і критерії їх класифікації. Склад і зміст правовідносин. Поняття і види суб'єктів правовідносин. Правосуб'єктність: правоздатність, дієздатність, деліктоздатність. Органи внутрішніх справ як суб'єкт правовідносин. Поняття та види суб'єктів правовідносин. Поняття та види об'єктів правовідносин. Юридичні факти: поняття і класифікація. Особливості правовідносин за участю органів внутрішніх справ.

Правова поведінка.

Соціальна поведінка і її види. Нормативна поведінка. Право і поведінка. Правова поведінка: поняття, ознаки, структура. Види і співвідношення з іншими видами соціальної поведінки. Поняття і ознаки правомірної поведінки. Правові наслідки правомірної поведінки. Стимулювання і заохочення правомірної поведінки, засоби її охорони і захисту. Правопорушення: поняття і ознаки. Види правопорушень. Професійна правова поведінка співробітників органів внутрішніх справ.

Правова свідомість та правова культура.

Право. Правосвідомість і духовне життя суспільства. Структура правосвідомості. Джерела формування правосвідомості. Правова ідеологія і правова психологія, їх співвідношення. Види правової свідомості. Правова культура. Структура та види правової культури. Професійна правосвідомість та правова культура співробітників органів внутрішніх справ.

Юридична відповідальність.

Юридична відповідальність: поняття, ознаки. Види юридичної відповідальності. Перспективна юридична відповідальність. Ретроспективна юридична відповідальність. Підстави притягнення та звільнення від юридичної відповідальності. Функції юридичної відповідальності. Принципи юридичної відповідальності і їх характеристика. Поняття дисципліни і її види. Суспільний порядок і правопорядок: поняття, зміст і співвідношення.

Державна дисципліна, законність та правопорядок.

Державна дисципліна: поняття і форми виявлення (трудова, планова, фінансова, виробнича і т.п. дисципліна). Поняття законності і її зміст. Принципи законності. Нормативно-правова основа законності. Гарантії

законності. Законність як конституційний принцип організації і діяльності ОВС. Роль ОВС у охороні і зміцненні законності і правопорядку.

Правове регулювання та його механізм.

Поняття і форми правового впливу на суспільні відносини. Правове регулювання: поняття, предмет, метод, межі. Стадії процесу правового регулювання. Типи правового регулювання. Механізм правового регулювання: поняття, основні елементи, їх зв'язок і взаємодія. Ефективність механізму правового регулювання. Особливості механізму правового регулювання у сфері діяльності органів внутрішніх справ.

Правовий статус особи і роль ОВС в його забезпеченні.

Людина, особа, громадянин. Поняття і основні елементи правового статусу особи. Діяльність органів внутрішніх справ як елемент системи гарантій здійснення прав, свобод і обов'язків громадян. Основні напрямки діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню здійснення прав, свобод і обов'язків громадян. Підстави і межі втручання працівників органів внутрішніх справ в процес здійснення громадянами їх прав, свобод і обов'язків.

Правова система: поняття, характеристика елементів.

Правова система. Співвідношення правової системи і системи права. Статичні елементи правової системи. Динамічні елементи правової системи. Юридична практика в правовій системі. Правова система України та перспективи її розвитку.

Основні правові системи сучасності.

Порівняльне правознавство як наука. Різноманітність сучасних правових сімей: поняття та види. Романо-німецька правова сім'я і її особливості. Структура і джерела англосаксонського права. Мусульманське право. Інші правові системи.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Бурдін М. Ю., Логвиненко І. А., Лазарєв В. В. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.
2. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, В. В. Лемак, С. І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 568 с.
3. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.
4. Історія держави і права України: навчальний посібник / Трофанчук Г.І. – К.: Юрінком Інтер, 2019. – 700 с.
5. Історія держави і права України: навчальний посібник / Шигаль Д. А. - Харків: «Право», 2018. – 252 с.
6. Кельман М. С., Котуха О. С., Коваль І.М. Теорія держави і права: підручник/

- за заг. ред. д.ю.н., проф. М.С.Кельмана. Тернопіль, 2018.
7. Коталейчук С.П. Теорія держави та права: навч. посібник для підготовки до держ. іспитів. – К.: КНТ, 2009. – 320 с.
  8. Кравчук М.В. Теорія держави і права (опорні конспекти): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є – вид., змін. й доповн. / М.В. Кравчук (авт.-упоряд.). – К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2014. – 608 с.
  9. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 2-ге вид., випр. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 584 с.
  - 10.Петришин О. В., Погребняк С. П., Смородинський В. С. та ін. Теорія держави і права; за ред. О.В.Петришина.-Х.: Право, 2015. – 368 с.
  - 11.Середа Г.П., Стеценко С.Г. Проблеми теорії держави і права: Навчальний посібник у визначеннях та схемах. – К.: КНТ, 2009. – 184 с.
  - 12.Скакун О. Ф. Теорія права і держави [Текст] : підручник - 4-те вид., доп. і перероб. - Київ : Правова єдність : Алерта, 2014. - 524 с.
  - 13.Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. – 4-те видання. – К.: Алерта, 2017. – 528с.
  - 14.Теорія держави і права : [підручник] / [за вимогами кредитно модульної системи навчання] / Є.О. Гіда, Є.В. Білозьоров, А.М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є.О. Гіди. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2011. – 576 с.
  - 15.Теорія держави і права : навч. посіб. / [О. О. Тихомиров, М. М. Мікуліна, Ю.А. Іванов та ін.] ; за заг. ред. Л. М. Стрельбицької. – Київ : Кондор Видавництво, 2016. – 332 с.
  - 16.Теорія держави і права : підручник / [О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2018. – 416 с
  - 17.Тетарчук І., Дяків Т. Теорія держави і права: навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 184 с.

Історична інформатика в освіті та науці

Історична інформатика: предмет, історія становлення і основні тенденції розвитку.

Становлення і розвиток радянської школи квантитативної історії в 1960-х –середині 1980-х рр. “Мікрокомп’ютерна революція” кінця 80-х-початку 90-х рр..і активізація використання комп’ютерів в історичних дослідженнях. Основні тенденції розвитку історичної інформатики на сучасному етапі. Інформатизація історичної (гуманітарної) освіти.

Електронний текст: створення, зберігання, пошук, аналіз

Електронний текст як інформаційний ресурс. Життєвий цикл електронного тексту. Структура потреб в електронних текстах. Концепції електронного тексту. Методи отримання інформації в повнотекстових системах. Загальні принципи роботи. Контент-аналіз: основні поняття і терміни, проблеми методології і методики. Суть методів контент-аналізу і його основні стадії. Аналіз тексту за допомогою системи ТАСТ: комп'ютеризований контент-аналіз.

Бази даних в історичних дослідженнях

Історія виникнення і розвитку технології баз даних. Проектування бази даних. Концептуальна модель бази даних. Логічна модель бази даних. Фізична структура бази даних. Реляційна база даних. Принципи роботи реляційних СУБД. Основні етапи роботи з реляційною базою даних. Напрями використання технології баз даних в історичних дослідженнях.

Геоінформаційні системи в історичних дослідженнях

Поняття ГІС та специфіка їх застосування в історичних дослідженнях. Історична географія і картографія як складові історичної інформатики. Історичне картографія та історична геоінформатика. Історичні ГІС: методологія та техніка застосування в історичних дослідженнях.

3-D реконструкції історичних об'єктів і симуляції історичних явищ і процесів(4 год.)

Тривимірні комп'ютерні реконструкції в історичних дослідженнях: історична ретроспектива. Типи віртуальних історичних реконструкцій. Основні етапи створення віртуальної історичної реконструкції. Програмне забезпечення розробки віртуальної історичної реконструкції. Допоміжні технології віртуальної реконструкції. Досвід вирішення конкретних дослідницьких завдань історика за допомогою технології 3-D. Основні тенденції розвитку 3D технології в історичній інформатиці на сучасному етапі.

Програмне забезпечення досліджень в історичній інформатиці

Програмний додаток редагування текстів Programma's Edit. Комплекс програмного забезпечення «Vestigium». Програмний комплекс «Семейный архив». Системи розпізнавання обличчя FRS (Facial recognition system). Програмне забезпечення для 3-D реконструкції фасадів на основі Unity 3D.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Куліков В.О. Нові інформаційні технології в історичних дослідженнях // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Сер.: Історія. – 2007. – № 762. – С. 217-228.
2. Куліков В. Digital history: становлення, сучасний стан, перспективи // Спеціальні історичні дисципліни. 2013. Число 21. С. 27-44.
3. Жабін С. Етапи становлення історичної інформатики в Світі та Україні //

<http://oldconf.neasmo.org.ua/node/599>

4. Жабін С. Виникнення і становлення історичної інформатики як прояв синергетичних процесів в науці //

https://shron1.chtyvo.org.ua/Zhabin_Serhii/Vynyknennia_i_stanovlennia_istorychnoi_informatyky_iak_projav_synerhetychnykh_protsesiv_v_nautsi.pdf

5. Жданович О. Історіографічні аспекти історичної інформатики // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – №12.

6. Іванов І.В. Комп'ютерний контент-аналіз: проблеми та перспективи вирішення // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. 2009. Випуск 15. С. 335-340.

7. Іванов О.В. Класичний контент-аналіз та аналіз тексту: термінологічні та методологічні відмінності // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2013. № 1045. С. 69-74.

8. Іващенко В.Ю., Куліков В.О. Контент-аналіз зображень у підручниках з історії України для старших класів // Харківський історіографічний збірник. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – Вип. 11. – С. 207-222.

9. Куліков В.О. Нові інформаційні технології в історичних дослідженнях // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Математичне моделювання. Інформаційні технології. Автоматизовані системи управління».

Конституційне право України

Конституційне право – провідна галузь національного права України.

Поняття та предмет галузі конституційного права. Місце та роль конституційного права в системі національного права України. Конституційно-правові норми та їх специфіка. Підстави класифікації та види конституційно-правових норм. Конституційно-правові принципи та інститути. Поняття, структура та специфіка конституційно-правових відносин. Поняття та система джерел конституційного права України. Відповідальність в конституційному праві. Предмет, система, джерела та функції науки конституційного права.

Конституція України та її розвиток.

Поняття, ознаки та предмет конституції. Структура та види конституцій. Основні положення теорії конституціоналізму: сутність, функції, риси та юридичні властивості конституції. Охорона конституції. Історія конституційного розвитку України. Порядок прийняття, введення в дію Конституції України та внесення до неї змін. Поняття, основні етапи та головні напрямки новітньої конституційної реформи в Україні.

Конституційний лад і його закріплення в конституції України.

Поняття конституційного ладу та його співвідношення з суспільним та державним ладом. Закріплення загальних засад конституційного ладу в Конституції України. Народний суверенітет і його співвідношення з національним і державним суверенітетом. Форми здійснення народовладдя. 4. Форма правління, територіального устрою та державно-правового режиму згідно Конституції України. Україна – суверенна і незалежна держава, демократична, правова, соціальна держава. Конституція про основні функції і обов'язки Української держави. Захист конституційного ладу України.

Основи правового статусу людини і громадянина. громадянство України. правове становище іноземців та осіб без громадянства. правовий статус біженців

Поняття та види правових статусів людини і громадянина. Поняття та елементи конституційного правового статусу людини та громадянина. Основні принципи правового статусу людини і громадянина та їх конституційне закріплення. Громадянство України: поняття, ознаки, принципи. Належність, набуття та припинення громадянства України. Повноваження органів, організацій і посадових осіб по вирішенню питань громадянства України. Виконання рішень, прийнятих з питань громадянства України. Поняття правового статусу іноземців та осіб без громадянства. Правове регулювання перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні. Відповідальність іноземців та осіб без громадянства за порушення законів України. Правовий стан біженців в Україні.

Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина.

Поняття, природа та риси конституційних прав та свобод людини і громадянина. Класифікація конституційних прав і свобод людини і громадянина. Конституційні гарантії захисту та практичного здійснення прав та свобод людини і громадянина. Конституційні обов'язки людини і громадянина. Класифікація конституційних обов'язків людини і громадянина.

Народне волевиявлення.

Поняття та види виборів, їх соціальні функції. Виборче право і виборча система. Особливість виборчої системи України. Конституційні принципи виборчого права України. Виборчий процес в Україні: поняття та стадії, законодавче регулювання стадій виборчого процесу. Поняття та види референдумів, їх соціальні функції. Предмет референдуму. Призначення та проведення референдумів. Відповідальність за порушення виборчих прав громадян.

Конституційна система органів державної влади.

Державний механізм та державний апарат України. Поняття та ознаки органу державної влади. Конституційна система органів державної влади України. Принципи організації і діяльності державних органів України та їх

закріплення в Конституції України.

Конституційно-правовий статус Верховної Ради України.

Верховна Рада України — парламент України. Поняття та ознаки парламенту. Види парламентів. Чисельний склад та структура Верховної Ради України. Строки повноважень ВРУ. Дострокове припинення повноважень ВРУ. Компетенція та акти Верховної Ради України. Статус народного депутата України. Сесія Верховної Ради України. Розгляд питань на пленарних засіданнях Верховної Ради України. Комітети і комісії Верховної Ради України: склад, порядок формування, функції та повноваження. Посадові особи Верховної Ради України. Поняття та стадії законодавчого процесу. Особливості проходження конституційних законів. Депутатські фракції, коаліція депутатських фракцій, Погоджувальна рада депутатських фракцій у Верховній Раді України. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: функції та повноваження.

Президент України.

Місце і роль Президента України в механізмі державної влади. Компетенція Президента України. Строк повноважень Президента України. Конституція України про підстави і порядок дострокового припинення повноважень Президента України. Апарат та акти Президента України. Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим.

Кабінет Міністрів України, інші органи виконавчої влади.

Поняття, ознаки та система виконавчої влади в Україні. Конституційний статус Кабінету Міністрів України. Склад та порядок формування Кабінету Міністрів України. Компетенція Кабінету Міністрів України. Акти Кабінету Міністрів України. Припинення повноважень Кабінету Міністрів України. Апарат Кабінету Міністрів України. Центральні органи виконавчої влади. Місцеві органи виконавчої влади: система, порядок формування, повноваження.

Конституційні засади судової влади в Україні. Конституційний суд України. прокуратура.

Судова влада. Конституційні принципи та засади правосуддя. Система судових органів України. Місце Конституційного Суду України в механізмі державної влади. Склад, порядок формування та повноваження Конституційного Суду України. Процедура розгляду справ Конституційним Судом України. Суди загальної юрисдикції: система та компетенція. Спеціалізовані суди: система та компетенція. Конституційний статус суддів та судочинство в Україні. Вища рада правосуддя: порядок формування, склад та компетенція. Конституційні основи організації і діяльності прокуратури.

Територіальний устрій України.

Поняття та конституційні засади територіального устрою України. Система адміністративно-територіально устрою України. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим. Конституційно-правовий статус Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Рада міністрів Автономної Республіки Крим. Гарантії та забезпечення статусу і повноважень Автономної Республіки Крим.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Конституційне право : підручник / Ю. Г. Барабаш, О. М. Бориславська, В. М. Венгер ; ОБСЄ. - Київ : ВАІТЕ, 2021. - 528 с.
2. Конституційне право України: підручник [Електронний ресурс] / О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука // Харків. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.ly/JZtptq2>.
3. Конституційне право України : навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В. О. Боняк, В. А. Завгородній, А. В. Самотуга, Л. А. Філяніна. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.
4. Конституційне право України: підруч. 8-е вид. перероб. та допов. Ужгород: Гельветика, 2018. 410 с.
5. Конституційне право України: посіб. для підгот. до іспитів / [Ю. Г. Барабаш та ін.]. 4-те вид., перероб. та допов. Харків: Право, 2017. 369 с.
6. Конституційне право України: прагматичний курс :навч. посіб. / М. В. Афанасьєва, Ю. Ю. Бальцій, Ю.Д. Батан (та ін.); за заг. ред.. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова Одеса: Юридична література, 2017. 256 с.
7. Совгиря О. В. Конституційне право України. Повний курс: навчальний посібник / О. В. Совгиря, Н. Г. Шукліна. – Київ: Юрінком Інтер, 2021. 556 с.
8. Совгиря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.
9. Совгиря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.
10. Тертишник В. М. Конституція України: науково-практичний коментар / В. М. Тертишник. – Київ: Алерта, 2022. 430 с.

Основи цивільного права

Загальна характеристика цивільного права України.

Цивільне право як приватне право. Предмет і метод цивільного права. Принципи цивільного права. Система цивільного права. Цивільне право у системі права. Джерела (форми) цивільного права. Цивільне право України та приватноправові системи сучасності. Цивільне право України як наука та навчальна дисципліна.

Цивільні правовідносини.

Поняття цивільних правовідносин. Види цивільних правовідносин. Структура цивільних правовідносин. Підстави їх виникнення, зміни і припинення.

Фізичні та юридичні особи як учасники цивільних відносин.

Цивільна правоздатність фізичної особи. Цивільна дієздатність фізичної особи. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою: підстави та правові наслідки. Поняття, ознаки та загальна характеристика юридичних осіб. Види юридичних осіб. Господарські товариства. Порядок створення та припинення юридичної особи.

Об'єкти цивільних прав.

Поняття об'єктів цивільного права. Класифікація речей.

Строки та терміни в цивільному праві.

Поняття, значення та правова природа строків (термінів) у цивільному праві. Види цивільно-правових строків (термінів). Порядок визначення та обчислення строків (термінів). Позовна давність: обчислення, зупинення перебігу, переривання, правові наслідки спливу.

Правочини.

Поняття правочину, його ознаки та види. Умови дійсності правочину. Форма правочину. Недійсні правочини. Правові наслідки недійсності правочину.

Спадкові правовідносини.

Загальна характеристика спадкового права. Спадкування за заповітом. Спадкування за законом. Здійснення права на спадкування. Особливості спадкування окремих видів майна. Спадковий договір.

Зобов'язальне право.

Поняття та ознаки зобов'язань. Види зобов'язань. Виконання зобов'язань. Забезпечення виконання зобов'язання. Припинення зобов'язання.

Загальні положення про цивільно-правовий договір. Договори про передачу майна у власність.

Поняття, види, зміст, порядок укладення, зміни та розірвання договору. Договори про передачу майна у власність. Договір купівлі-продажу. Договір роздрібної купівлі-продажу. Договір поставки. Договір контрактації. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу. Договір міни. Договір дарування. Договір ренти. Договір довічного утримання.

Окремі види договорів.

Договір найму (оренди). Договір прокату. Договір найму (оренди) земельної ділянки. Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди. Договір найму (оренди) транспортного засобу. Договір лізингу. Договір найму (оренди) житла. Договір позички.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Іванов Ю.Ф., Курилiна О.В., Іванова М.В. Цивiльне право України. У 2-х томах. Том 1. Навчальний посiбник. Київ, Алерта, 2019. 342 с. 17
2. Іванов Ю.Ф., Курилiна О.В., Іванова М.В. Цивiльне право України. У 2-х томах. Том 2. Навчальний посiбник. Київ, Алерта, 2019. 346 с.
3. Науково-практичний коментар Цивiльного кодексу України / За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової лiтератури», 2016. 784 с.
4. Цивiльне право. Альбом схем : навч. посiб. : у 2 ч. Ч. 1 / Є. О. Мiчурiн, О. Р. Шишка. – Вид. 6-те, перероб. – Харкiв : Право, 2022. – 220 с
5. Цивiльне право (загальна частина) : навч. посiбник / О.В. Кiрiяк, Ю.П. Пацуркiвський, М.М. Гудима-Пiдвербецька. Чернiвцi : Чернiвец. нац.. ун-т iм. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
6. Цивiльне право України : навч. посiб. до складання вступ. випробування в магістратуру у форматі ЗНО / В. І. Борисова, К. Ю. Іванова, Б. П. Карнаух, Ю. Є. Ходико. – Харкiв : Право, 2021. – 396 с.
7. Цивiльне право України: пiдручник. 2-е вид., перероб. i доп. У 2 частинах. За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Лiра-К, 2018. 736 с.
8. Цивiльне право України: пiдручник. 2-е вид., перероб. i доп. У 2 частинах / за ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Лiра-К, 2018. 736 с.
9. Цивiльне право: пiдручник: у 2 т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, М.В. Домашенко та iн.; за ред. В.І. Борисової, I.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. та допов. Х.: Право, 2014. Т.1. 656 с.

Основи сiмейного права

Поняття, предмет i система сiмейного права.Сiмейнi правовiдносини.

Поняття сiмейного права, його предмет. Методи сiмейного права. Система сiмейного права. Мiсце сiмейного права в правовiй системi України. Етапи розвитку сiмейного права. Поняття та особливостi сiмейних правовiдносин. Суб'єкти , об'єкти сiмейних правовiдносин. Виникнення,зміна та припинення сiмейних правовiдносин. Конституцiя України як основне джерело сiмейного права. Сiмейний кодекс України. Джерела сiмейного законодавства. Спiввiдношення Сiмейного кодексу України i цивiльного законодавства.

Поняття, умови та порядок укладення шлюбу.

Поняття шлюбу. Шлюбний вiк. Право на шлюб. Добровiльнiсть шлюбу.

Одношлюбність. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі. Значення державної реєстрації шлюбу. Заява про реєстрацію шлюбу. Час реєстрації шлюбу. Місце реєстрації шлюбу. Правові наслідки недійсності шлюбу.

Підстави припинення шлюбу.

Припинення шлюбу внаслідок його розірвання. Розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою подружжя, яке не має дітей. Розірвання шлюбу за заявою одного з подружжя. Визнання розірвання шлюбу фіктивним. Розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей.

Особисті немайнові та майнові права подружжя.

Право на материнство. Право на батьківство. Право особистої приватної власності дружини та чоловіка. Майно, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка. Підстави набуття спільної сумісної власності подружжя. Об'єкти права спільної сумісної власності.

Права та обов'язки матері і батька дитини.

Визначення походження дитини. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків матері, батька і дитини. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою. Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Визначення походження дитини від батька у разі реєстрації повторного шлюбу з її матір'ю. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою. Особисті немайнові права і обов'язки батьків і дітей.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Дякович М.М. Сімейне право України: навчальний посібник / М.М. Дякович. – Харків : ЕКУС, 2022. – 416 с.
2. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право : навчальний посібник / М.В. Менджул. – Ужгород : «РІК-У», 2021. – 296 с.
3. Дзера О.В., Боднар Т.В. Сімейне право України: підручник / О.В. Дзера, Т.В. Боднар. – Суми : Юрінком Інтер, 2020. – 520 с.
4. Науково-практичний коментар. Сімейний кодекс України / за заг. ред. Т. В. Боднар, О. В. Дзери. – Київ : Юрінком Інтер, 2020. – 552 с.
5. Борисова В.І., Жилінкова І.В. Сімейне право : підручник / В.І. Борисова, І.В. Жилінкова. – Київ : Право, 2022. – 320 с.
6. Сімейне право України [Текст]: підручник / [Т. В. Боднар, В. С. Гопанчук, О. В. Дзера та ін.]; за заг. ред. Т. В. Боднар та О. В. Дзери. - Київ: Юрінком Інтер, 2016. - 519 с.
7. Сімейне право України// під ред О. В. Дзери. - Київ: Юрінком Інтер, 2019.- 520с.

8. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України// під ред. Д.В. Журавльова.- К.: Центр навчальної літератури, 2018р. – 520с.
9. Сімейне право України: Підручник / С.Б. Булеца, В.В. Заборовський, В.Г. Фазикош та ін. ; за ред. С.Б. Булеци, В.Г. Фазикоша. -К. : Знання, 2015. - 375 с.
10. Сімейне право: підручник / за заг. ред. В. А. Кройтора та В. Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2016. – 512 с.

Кримінальне право і процес

Поняття кримінального права

Закон про кримінальну відповідальність. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі та просторі. Поняття кримінального права як самостійної галузі права. Завдання та функції кримінального права. Конституція України та її значення для кримінального права. Кримінальне право і суміжні галузі (системи) права: конституційне право, адміністративне право, кримінальне процесуальне, кримінально-виконавче, міжнародне право. Система кримінального права.

Кримінальна відповідальність та її підстави

Поняття кримінального правопорушення. Класифікація кримінальних правопорушень. Кримінальна відповідальність як вид юридичної відповідальності, її поняття та ознаки. Форми реалізації кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність і кримінально-правові відносини: суб'єкти, об'єкт і зміст.

Склад кримінального правопорушення та його характеристика

Об'єкт та об'єктивна сторона кримінального правопорушення. Поняття складу кримінального правопорушення і його значення. Елементи та ознаки складу кримінального правопорушення, їх зміст і органічна єдність.

Поняття, завдання кримінального процесу

Поняття кримінального процесу (кримінального провадження). Співвідношення кримінального процесу (кримінального провадження) з іншими видами діяльності. Завдання кримінального процесу.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник : у 3 т. Київ : Дакор, 2018. Т. 1 : Загальні засади. 562 с.
2. Конопельський В.Я., Плужнік О.І., Резніченко Г.С. Основи кримінального права : навчальний посібник. Одеса : ОДУВС, 2021. 302 с.
3. Кримінальне право України : Загальна частина : навчальний посібник для студентів, курсантів, аспірантів, докторантів, наук.-пед. працівників юрид. фак. закл. вищ. освіти. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Львів, 2019. 666 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А.А. Васильєв, Є.О. Гладкова, О.О. Житний та ін. ; за заг. ред. проф. О.М. Литвинова ; МВС

- України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
5. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В.І. Борисов, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
  6. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ахмедов Махір Байрам огли, Бабенко А.М. та ін. ; за заг. ред. В.Я. Конопельського, В.О. Меркулової. Одеса, ОДУВС, 2021. 452 с.
  7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. В.М. Бесчастного та О.М. Джузи. Київ : Дакор, 2018. 386 с.

Основи трудового права

Предмет, метод і система трудового права

Джерела трудового права. Принципи трудового права. Трудове право як галузь права України. Місце трудового права в системі права України. Поняття трудового права. Предмет трудового права: трудові відносини працівників і тісно пов'язані з ними суспільні відносини.

Суб'єкти трудового права.

Трудові правовідносини. Колективні договори і угоди. Поняття і класифікація суб'єктів трудового права. Трудова правоздатність та дієздатність. Правовий статус суб'єктів трудового права, його зміст. Поняття трудового правовідношення, його особливості. Відмінність трудового правовідношення від суміжних з ним правовідносин: цивільного, адміністративного, соціального забезпечення. Елементи трудових правовідносин. Суб'єкти трудового правовідношення. Трудова правоздатність та дієздатність громадян, підприємств, установ і організацій в сфері трудового права. Зміст трудового правовідношення, основні права і обов'язки його суб'єктів. Підстави виникнення трудових правовідносин.

Трудовий договір : поняття, зміст, порядок його укладання

Правове регулювання зміни та припинення трудового договору. Поняття і значення трудового договору. Відмінність трудового договору від суміжних цивільно-правових договорів, які пов'язані з працею (підряду, доручення, авторського та ін.). Сторони трудового договору. Зміст трудового договору.

Робочий час і час відпочинку. Оплата праці

Поняття робочого часу і значення його правового регулювання. Правові норми робочого часу. Поняття і види робочого тижня, робочого дня і робочої зміни. Нормальна і скорочена тривалість робочого часу, неповний робочий день. Режим і облік робочого часу, порядок його встановлення. Поняття надурочних робіт і порядок їх застосування. Чергування. Поняття і види часу відпочинку. Поняття і види відпусток. Поняття і зміст заробітної плати в

умовах становлення ринкової економіки.

Трудова дисципліна

Поняття і значення дисципліни праці, засоби її забезпечення в умовах переходу до ринкових відносин. Правове регулювання внутрішнього трудового розпорядку. Обов'язки працівника, власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу або фізичної особи. Дисциплінарна відповідальність працівників та її види. Дисциплінарні стягнення, порядок їх застосування, оскарження і зняття.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Сьомич М.І. Трудове право: Навчальний посібник; Полтавська державна аграрна академія, Видавництво «Інтер – М», Запоріжжя, 2016. 210 с.
2. Трудове право України [Текст] : практикум / Г. І. Чанишева [та інш.] ; відп. ред. Г. І. Чанишева; Одеська держ. юридична академія. К. : Юрінком Інтер, 1999. 288 с. 4. Трудове право України: Підруч. / за заг. ред. М. І. Іншина, В. Л. Костюка. Київ: Юрінком Інтер 2019. 600 с.
3. Трудове право. Підручник. Третє видання, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років»). За загальною редакцією О.М. Ярошенка. Харків: Право, 2019. 544 с.
4. Трудове право України [Текст] : академ. курс : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [Пилипенко П. Д. та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф. П. Д. Пилипенка ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - 5-те вид., переробл. та допов. - К. : Ін Юре, 2014. 548 с.
5. Трудове право України [Текст] : підруч. для студентів юрид. спец. вищ. навч. закл. / С. М. Прилипко [та ін.]. - 5-те вид., допов. - Харків : Право, 2014. 757 с.
6. Трудове право України [Текст] : слов.-довід. термінів і понять / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [уклад.: Якушев І. М., Старчук О. В. ; за заг. ред. І. М. Якушева]. - Луцьк : Захарчук В. М., 2013. 279 с.
7. Трудове право України. Практикум [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ / [П. Д. Пилипенко та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф. П. Д. Пилипенка ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - 2-ге вид., переробл. та допов. - Київ : Ін Юре, 2014. 349 с.
8. Трудове право України: підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. - К. : "МП Леся", 2016. 448 с.
9. Укладення трудового договору: теоретико-прикладне дослідження : монографія / С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко, С. В. Мороз, К. А.

Малиновська; за наук. ред. проф. Ярошенка О. М. - Харків : Юрайт, 2013. 288 с.

10. Юридична відповідальність та інші примусові заходи у трудовому праві : навчальний посібник / М. І. Іншин, В. І. Щербина, І. М. Ваганова - Х. : Золота миля, 2012. 495 с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Критерії оцінювання знань студентів з комплексного кваліфікаційного екзамену з нормативних та вибіркового навчальних дисциплін професійної підготовки визначенні згідно з «Положенням про порядок створення та організацію роботи екзаменаційної комісії в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (нова редакція)».

Комплексний кваліфікаційний екзамен з нормативних та вибіркового навчальних дисциплін професійної підготовки є окремим кредитним модулем і оцінюється за 100 – бальною шкалою.

Таблиця відповідності шкал оцінок якості засвоєння навчального матеріалу

Національна шкала	Критерії оцінювання
відмінно (90-100 балів)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного іспиту за фахом засвоєний студентом повністю, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом повністю сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені програмою комплексного екзамену за фахом, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою
добре (82-89 балів)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний повністю, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені програмою комплексного екзамену за фахом, виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального, робота має дві-три незначні помилки.
добре (75-81 бал)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний повністю, практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, що передбачені програмою комплексного

	екзамену за фахом, виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота має декілька незначних помилок або одну-дві значні помилки.
задовільно (67-74 бали)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний не повністю, але прогалини в знаннях не носять істотного (системного) характеру, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою комплексного екзамену за фахом навчальних завдань виконана, деякі з виконаних завдань містять помилки, робота з трьома значними помилками
задовільно (60-66 балів)	теоретичний зміст дисциплін, що є складовими комплексного екзамену за фахом засвоєний частково, деякі практичні навички роботи з навчальним матеріалом не сформовані, частина передбачених програмою комплексного екзамену за фахом завдань не виконана, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального, відповідь фрагментарна, непослідовна.
Незадовільно (35-59 балів)	можливість повторного складання
Незадовільно (1-34 бали)	незадовільно з обов'язковим повторним курсом

Рейтингова оцінка з комплексного кваліфікаційного екзамену	Підсумкова оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100 і більше	A (відмінно)	відмінно
82-89	B (дуже добре)	добре
75-81	C (добре)	
67-74	D (задовільно)	задовільно
60-66	E (задовільно)	
35-59	FX	незадовільно
34 і менше	F	